

Major Factors Influencing Book Publication in Islamic Azad University as Perceived by Deputies of Research and Publication Directors

بررسی دیدگاه های معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در رابطه با عوامل مؤثر بر انتشار کتاب در دانشگاه

Mansour Torkiantabar⁴
Tahereh Hasoumi⁵
Nafiseh Hasoumi⁶

منصور تorkیان تبار^۱
طاہرہ حسومی^۲
نفسیہ حسومی^۳

تاریخ دریافت: ۹۰/۶/۴ تاریخ پذیرش: ۹۰/۸/۱۰

Abstract

The purpose of the present study is to describe the attitudes of the research deputies and publication directors in branches of Islamic Azad University (IAU). The population was all research deputies and publication directors in all branches of Islamic Azad University. To collect data for this survey study, a questionnaire was used. The results of SPSS analysis indicated that research deputies and publication directors in all branches of Islamic Azad University prefer book publications by IAU central organization and private sectors rather than by different IAU branches. They unanimously endorsed the support policies by IAU central organization. 35.4% of the participants confirmed the effect of book publication on the promotion of IAU faculty members. Furthermore, 32.3% of them underlined the impact of incentive policies on increasing book publication is considerable.

چکیده:

هدف از تحقیق حاضر تبیین دیدگاه های معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در رابطه با برخی از مسائل نشر کتاب است. جامعه آماری تحقیق شامل کلیه معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی می باشد پژوهش حاضر پیمایشی و از نوع توصیفی است. که برای گردآوری اطلاعات مورد نیاز از پرسش نامه استفاده شده است. پس از گردآوری پرسش نامه ها، داده های استخراج شده با استفاده از نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل گردید. نتایج این تحقیق نشان داد که معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی چاپ و انتشار کتاب توسط سازمان مرکزی و ناشران خصوصی را بر چاپ و انتشار کتاب توسط واحدهای دانشگاهی ترجیح می دهند. این در حالی است که آنان وضعیت چاپ و انتشار کتاب را در دانشگاه آزاد اسلامی مطلوب ارزیابی کرده و سیاست های حمایتی و تشویقی سازمان مرکزی را بر افزایش کمی و کیفی نشر کتاب مؤثر ارزیابی کرده اند. به طوری که ۳۵/۴ درصد از جامعه مورد بررسی تاثیر انتشار کتاب را بر ارتقاء علمی دانشگاه آزاد اسلامی بسیار تأثیر گذار دانسته اند و ۳۲/۳ درصد تأثیر امتیازات و تشویقات کتبی را بر افزایش انتشار کتاب بسیار زیاد دانسته اند.

Keywords: Book publication, Islamic Azad University

واژه های کلیدی: وضعیت، نشر، کتاب، دانشگاه آزاد اسلامی

مقدمه

^۱ - عضو هیأت علمی گروه کتابداری و علوم اطلاع رسانی، واحد درود، دانشگاه آزاد اسلامی، درود، ایران torkian2001@yahoo.com

^۲ - عضو هیأت علمی گروه کتابداری و اطلاع رسانی، واحد رودهن، دانشگاه آزاد اسلامی، رودهن، ایران thasoomi@yahoo.com

^۳ - عضو باشگاه پژوهشگران جوان دانشگاه آزاد اسلامی واحد رودهن و دانش آموخته دانشگاه علوم پزشکی تهران nhasoomi@yahoo.com

^۴ - Islamic Azad University, Doroud Branch, Iran (E-mail: torkian2001@yahoo.com)

^۵ - Islamic Azad University, Roudehen Branch, Iran (E-mail: thasoomi@yahoo.com)

^۶ - Tehran University of Medical Sciences (E-mail: nhasoomi@yahoo.com)

می‌نویسند، ترویج علم، دانش و معرفت، بالا بردن سطح تحقیقات علمی، و هدف‌های دیگری نظیر این‌ها است (آذرننگ، ۱۳۸۱، ۶۵).

دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان یک مؤسسه آموزش عالی، در سال‌های اخیر توجه ویژه‌ای به مقوله ارتقاء کیفیت داشته و تلاش‌های گسترده‌ای در جهت فراهم آوردن بستر مناسب برای انتشار آثار علمی اعضای هیأت علمی خود داشته است، که به نظر می‌رسد این تلاش‌ها تا حد زیادی به نتایج مطلوبی نیز منجر شده است. با این حال آگاهی از وضعیت نشر آثار علمی به منظور شناسایی موانع و مشکلات و شناسایی راهکارهای مناسب جهت ارتقاء کیفی آثار منتشره، موجب خواهد شد تا با برنامه ریزی و سیاست‌گذاری مطلوب علاوه بر خلق آثار ارزشمند، زمینه برای توسعه کیفی این دانشگاه که در حال حاضر در مسیر جهانی شدن نیز گام برمی‌دارد، فراهم شود. آذرننگ در کتاب خود با عنوان "شمه‌ای از انتشار کتاب در ایران" می‌نویسد: بدون نهادها و تشکیلات کارآمد نشر، هیچ‌گونه سیاست، طرح و برنامه و فعالیتی را نمی‌توان بررسی کرد. نهادها و تشکیلات نشر شامل مجموعه واحدهای سیاست‌گذاری، برنامه ریزی، مجری، ارزشیابی و نیز واحدهای آموزشی، پژوهشی و اطلاع‌رسانی است. اگر در کشوری این‌ها وجود نداشته باشد، طبعاً گام نخست، ایجاد آن‌هاست. (آذرننگ، ۱۳۷۸، ۴۲).

در نظام نشر، هر گونه سیاست‌گذاری برخاسته از پیش‌بینی‌هایی است که در مرحله تولید و توزیع صورت می‌گیرد. عواملی که این سیاست‌گذاری را تحت تأثیر قرار می‌دهد می‌تواند تجربه‌های پیشین، شناخت جامعه، عوامل فرهنگی و مانند آن باشد. تصمیم در این باره که چه کتابی با تکیه بر چه مباحثی منتشر شود یا شمارگان چه تعداد باشد، همگی در مرحله تولید و ارسال صورت می‌گیرد. (حری، ۱۳۸۱، ۱۴۴).

در یکی از نخستین بررسی‌های جامع توسط عبدالرحیم احمدی به سال ۱۳۳۷ درباره نشر کتاب در ایران، نازل

تولید، انتشار علم و دانش در قالب کتاب به عنوان یکی از شاخص‌های توسعه کیفی، جایگاه ارزشمندی در بین دانشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی جهان دارد که مراکز دانشگاهی ایران نیز از این قاعده مستثنی نیستند. هر ساله کتب علمی بسیاری در کشور تولید، چاپ و منتشر می‌شود که بخشی از آن توسط مراکز دانشگاهی صورت می‌گیرد. به عبارت دیگر می‌توان گفت دانشگاه‌ها به منظور اثبات جایگاه علمی خود در میان سایر مؤسسات دانشگاهی داخل و خارج از کشور ناچار به توجه ویژه در تولید و انتشار آثار علمی در قالب‌های مختلف هستند.

به عقیده راجر^۱ (۱۹۸۹) کتاب درسی عنصر مهمی برای آموزش در مقاطع مختلف تحصیلی است. کتاب درسی یا برنامه‌های درسی یک عامل بسیار مهم در نظام آموزشی بوده و در ابعاد گوناگون، نقش‌های متعددی دارد که مهم‌ترین این نقش‌ها عبارتند از: نقش اطلاع‌رسانی، نقش سازماندهی و ساختارمندی یادگیری و هدایت یادگیری (راجر، ۱۹۸۹).

بدون تردید توجه به انتشار آثار علمی در جهت توسعه علمی، رسالتی است که مؤسسات دانشگاهی مسئولیت به مراتب سنگین‌تری نسبت به سایر نهادها و دیگر در قبال آن دارند. این مهم از آن جهت است که مؤسسات دانشگاهی مرکز ثقل تولید علم و دانش بوده و وظیفه خطیر آموزش جویندگان علم و دانش را بر عهده دارند و از همین رو نیز نشر آثار علمی در قالب منابع درسی و کمک‌درسی و سایر منابع مرتبط با موضوع‌های علمی، وظیفه‌ای است که می‌بایست مورد توجه خاص دانشگاه‌ها و دانشگاهیان قرار گیرد.

ناشران دانشگاهی یا مراکز نشر دانشگاهی معمولاً به یکی از دانشگاه‌ها، یا اتحادیه‌های دانشگاهی، یا تشکیلاتی که در اداره امور دانشگاه‌ها مسئولیت دارد وابسته‌اند. هدف آنها انتشار کتاب‌های دانشگاهی، کتاب‌هایی که برای تحصیلات و تحقیقات دانشگاهی مناسب باشد، کتاب‌هایی که دانشگاهیان بر پایه نتایج تحقیقات و مطالعات خود

سال های ۱۳۸۷-۱۳۸۲» به این نتیجه دست یافته است که اصلی ترین و مهمترین مشکل ناشران و کتاب فروشان غیر اقتصادی بودن این حرفه می باشد. (اوصیاء، ۱۳۸۴).

نتایج تحقیقی با عنوان «مسائل و مشکلات نشر کتاب از دیدگاه ناشران، اهل قلم، صنوف وابسته به نشر شهر اصفهان» نشان می دهد که خلاء تأسف برانگیزی، ناشی از فقدان نهادهای آموزش و تخصصی در این حوزه به چشم می خورد. برنامه های توجیهی، آموزشی، تحقیقاتی و مطالعاتی از جمله مشکلاتی است که همه دست اندرکاران نشر بر آن اتفاق نظر دارند. آموزش، تحقیق و تأثیر آن بر ارتقاء سطح حوزه نشر از نظر علمی و فنی، به حدی است که جزء از طریق بها دادن به آنها هیچ گونه پیشرفت محسوسی در این زمینه حاصل نخواهد شد.

در زمینه مشکلات اجتماعی نشر و راهکارهای پیشنهادی ناشران، نتایج پژوهش نشان داد فقدان سیستم توزیع و فروش و وضعیت نابسامان آن در سطح کشور، به علت فقدان اتحادیه های صنفی کارآمد و مستقل کشوری، منطقه ای و استانی که کالای فرهنگی کتاب را در سطح کشور و برای تمامی کشور به جریان درآورد، مهمترین مشکل اجتماعی حوزه نشر محسوب می شود. نتایج این تحقیق نشان داد که نیمی از اهل قلم اصلاً با قوانین نشر کتاب آشنا نیستند و بقیه نیز تا حدودی آشنا و یا از آشنایی کمی برخوردارند. در رابطه با تحقیقات کاربردی در زمینه چاپ و نشر، ۸۶/۶ درصد اهل قلم، میزان تأثیر تحقیقات را بر بهبود کیفی نشر زیاد ارزیابی نموده اند. (به نقل از www.aftab.ir).

نتایج حاصل از تحقیق شیک^۲ (۱۹۹۸) که در خصوص چهار سازمان " انجمن ملی کتاب پاکستان، بنیاد ملی پاکستان، دفتر یونسکو در پاکستان و انجمن ناشران پاکستان به انجام رسیده است، رشد صنعت در یک کشور در حال توسعه را با توجه به عواملی از جمله نظام های آموزشی تاثیرگذار بر عادت به مطالعه، مسائل مربوط به چاپ و توزیع، سطح و میزان سواد، شرائط و

بودن سطح فرهنگ عمومی، نارسائی نظام آموزشی و تربیتی، برخی محدودیت های نشر (سانسور، ممیزی)، بدی پخش، گرانی قیمت کتاب نسبت به متوسط درآمد افراد انحراف ذوقی و استعداد جوانان به سبب نشر قصه های مجلات فرهنگی و عدم توسعه کتابخانه های عمومی به عنوان هفت مانع اصلی نشر کتاب در ایران یاد شده است. (آذرننگ، ۲۳۶، ۱۳۸۱).

بخاش (۱۳۵۲) نیز در مقاله خود با عنوان «چشم انداز صنعت نشر کتاب در ایران» از مشکلات و موانع آن سخن به میان آورده است. به نظر او ضعف و رکود نشر ایران هشت علت عمده دارد که عبارتند از: پائین بودن شمارگان کتاب، کندی سرعت فروش، نقص نظام آموزش کشور، عدم اعتنای این نظام به مطالعه و پرهیز از بحث و گفتگو، اعتیاد بدون زحمت مردم به تلویزیون، ناهمگن بودن برنامه درسی دانشگاهی، ممیزی کتاب و نبودن فرمول رضایت بخشی در اوج نظارت بر نشر، نارسائی شبکه پخش کتاب چه از راه فروش مستقیم، چه شیوه امانی و چه از راه مبادله، بالا رفتن هزینه های چاپ و قیمت کاغذ و دستمزد مؤلفان، مترجمان و کارگران چاپخانه و در نتیجه بالا رفتن قیمت کتاب. (به نقل از حسن زاده، ۱۳۸۲)

بهاءالدین خرمشاهی پس از بررسی مطالعات عمده پیشین و مقایسه آنها با یکدیگر به این نتیجه می رسد که در نیمه دهه ۱۳۵۰، موانع و مشکلات نشر کتاب در ایران را می توان به شش دسته کلی جای داد، که این شش دسته عبارتند از: ممیزی کتاب، عدم اعتنای کافی دستگاه های برنامه ریزی دولت به نشر کتاب و هماهنگ نکردن آن با برنامه ریزی های دیگر، موانع اقتصادی، گرانی هزینه های تولید، ضعف پخش، نارسائی تبلیغ، یک جانبه بودن نظام آموزشی، ضعف فرهنگ عمومی و کمبود کتابخانه، ضعف امکانات فنی و فرهنگی ناشران (به نقل از آذرننگ، ۲۳۹-۲۴۰، ۱۳۸۱).

اوصیاء (۱۳۸۴) در تحقیق خود با عنوان «بررسی وضعیت نشر و توزیع کتاب در استان مازندران طی

سایر مراکز دانشگاهی کشور و با توجه به سیاست‌های کلان این دانشگاه، گام‌های ارزنده‌ای در جهت توسعه علمی کشور برداشته شود. از آنجا که معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی با اهداف، سیاست‌های راهبردی و هم‌چنین آیین‌نامه‌ها و بخشنامه‌های سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی در حوزه نشر کتاب آشنا بوده و از جانب دیگر از نزدیک با مؤلفین کتب علمی نیز در ارتباط می‌باشند، آگاهی از دیدگاه‌های آنان در رابطه با وضعیت حوزه چاپ و نشر کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی ضروری بوده و بدون شک این دیدگاه می‌تواند علاوه بر بیان نقاط ضعف و قوت، راهکارهای مفید و مناسبی برای رفع این موانع و تقویت این فرایند داشته باشد.

از اینرو، این تحقیق قصد پاسخ‌گویی به این سؤال را دارد که معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی که از نزدیک با فعالیت‌های مربوط به حوزه چاپ و نشر کتاب در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی سر و کار دارند، چه دیدگاه‌هایی در رابطه با مسائل حوزه نشر کتاب در این دانشگاه دارند؟

توجه به وضعیت نشر کتاب در مراکز دانشگاهی کشور و آگاهی از دیدگاه مسئولین و دست‌اندرکاران این حوزه به منظور شناخت مسائل و مشکلات مربوط به آن، راهکاری است که به واسطه آن می‌توان با شناسایی هر چه بهتر نقاط قوت و ضعف موجود، راه را برای پویایی این صنعت در دانشگاه‌های کشور هموار ساخت. اگر چه بررسی صنعت نشر کشور مستلزم تحقیقات و پژوهش‌های جامع‌تری است، با این حال مطالعه وضعیت این صنعت در بخشی از نظام آموزش عالی کشور به عنوان جزیی از کل، می‌تواند موجب شناسایی مسائل و مشکلات شده و زمینه را برای رفع موانع و توسعه آن فراهم سازد.

هدف اصلی این تحقیق، آگاهی از دیدگاه‌های معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی در رابطه با نگرش آنان به برخی از مسائل نشر کتاب در این

موقعیت‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، نظام‌های کنترل کتابشناختی، تحولات سیاسی... مورد بررسی قرار داده است. هنری چاکاوا^۳ (۱۹۹۶) در تحقیق خود با عنوان: "صنعت نشر کنیا: بی‌نیازی و وابستگی"، نقاط ضعف و قوت و مسائل و مشکلات صنعت نشر کتاب در این کشور را مورد مطالعه و بررسی قرار داده است. نتایج این تحقیق حاکی از آن است که: سیاست‌های دولتی برای کنترل، نظارت، هماهنگی و قانون‌گذاری لازم در صنعت نشر وجود نداشته و این صنعت از حمایت‌های دولتی در راستای اصلاح سیستم و ساختار برخوردار نیست. نتایج حاصل از تحقیقی که توسط انجمن ناشران اسکاتلند^۴ (۱۹۹۷) با عنوان: "وضعیت نشر اسکاتلند در سال ۱۹۹۷" صورت گرفت نشان می‌دهد که ۷۱ عضو در انجمن موسسات انتشاراتی این کشور فعالیت دارند. این شرکت‌ها از حجم کوچک تا بزرگ به صورت مستقل در مدت ۲۰ سال رشد کرده‌اند. اسکاتلند از ناشرانی برخوردار است که جوایز ارزشمندی از بریتانیا دریافت کرده‌اند. و سالانه بیش از سه هزار عنوان جدید منتشر می‌کنند. باگز^۵ (۲۰۰۵) نیز در تحقیق خود تحت عنوان: "منابع جغرافیایی مزایای رقابتی و تخصصی شدن در بین مؤسسات انتشار کتاب در فرانکفورت و برلین" به این نتیجه دست یافته است که هر یک از شهرهای مورد مطالعه در انتشار نوع خاصی از عناوین کتاب تخصص دارند چنان‌چه فرانکفورت در چاپ عناوین عمومی و برلین در چاپ کتب علوم اجتماعی از این تخصص برخوردارند. دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان یک مؤسسه آموزش عالی، گسترده در سطح کشور که دارای چندین شعبه در خارج از کشور نیز می‌باشد علاوه بر توجه به فعالیت‌های آموزشی، توجه ویژه‌ای نیز به امر پژوهش و تولید علم در سطح ملی و بین‌المللی دارد که در این راستا موفقیت‌های مهمی نیز به دست آورده است. چاپ مقالات متعدد در مجلات معتبر خارجی، حضور در همایش‌ها و کنفرانس‌های بین‌المللی، تألیف و چاپ کتاب... از جمله این موفقیت‌ها است که انتظار می‌رود هم‌گام و همراه با

جامعه آماری تحقیق شامل ۲۰۰ نفر از معاونین پژوهشی و ۸۵ نفر از مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد می باشند که با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی، از میان تمامی واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی انتخاب و برای آنان پرسش نامه ارسال گردیده است. این تعداد، ۱۵۴ نفر از معاونین پژوهشی و ۶۹ نفر از مدیران انتشارات، پرسشنامه ها را به صورت کامل، تکمیل و عودت داده اند.

ابزار پژوهش

برای گردآوری اطلاعات از پرسش نامه استفاده شده است. سؤالات براساس فرضیه های تدوین شده طراحی گردید که برای فرضیه اول، قابل مقایسه بودن انتشار کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی با سایر مراکز دانشگاهی از لحاظ کیفی، کمی، توجه به انتشار کتاب به عنوان یک شاخص کمی و کیفی مد نظر قرار گرفت. در فرضیه دوم سؤالات اساسی بر مبنای تأثیر پاداش های نقدی بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب، تأثیر امتیازات و تشویق های کتبی بر افزایش انتشار کتاب، تأثیر جشنواره های کتاب بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب و تأثیر تشویق کتب برگزیده طراحی گردید. برای فرضیه سوم نیز مهمترین سؤالات در رابطه با میزان رضایت از فرآیند داوری، میزان رضایت از پرداخت حق الزحمه داوری، میزان رضایت از مدت زمان داوری، نقش تسریع داوری بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب و تأثیر میزان پرداخت حق الزحمه داوری بر کیفیت انتشار کتاب مطرح گردید. پس از دریافت پرسشنامه های تکمیل شده و کدگذاری آنان، داده های استخراجی با استفاده از نرم افزار SPSS تجزیه و تحلیل شدند.

دانشگاه می باشد. با این حال اهداف جزئی ذیل نیز مد نظر بوده است: آگاهی از میزان رضایت معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات از مجرای چاپ و انتشار کتاب، آگاهی از دیدگاه های معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات در رابطه با کمیت و کیفیت انتشار کتاب، آگاهی از دیدگاه های معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات در رابطه با کتاب بر ارتقاء علمی دانشگاه آزاد اسلامی، آگاهی از دیدگاه معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات در رابطه با تأثیر سیاست های حمایتی و تشویقی دانشگاه آزاد اسلامی بر انتشار کتاب و آگاهی از مسائل مربوط به فرآیند داوری به عنوان اهداف فرعی، مدنظر قرار گرفته اند.

برای این تحقیق سه فرضیه تدوین گردید که عبارتند از: - از دیدگاه معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات، انتشار کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی از شرایط مطلوبی برخوردار نیست.

- معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات، سیاست های حمایتی و تشویقی سازمان مرکزی را بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب مؤثر نمی دانند.

- معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی از فرآیند داوری کتب رضایت ندارند.

روش

پژوهش حاضر پیمایشی از نوع توصیفی است.

جامعه آماری، نمونه و روش نمونه گیری

یافته ها

جدول ۱: درجه واحد دانشگاهی و پست سازمانی پاسخ دهندگان

درجه واحد دانشگاهی	معاونت پژوهشی		مدیر انتشارات		جمع کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
جامع	۲	۶۶/۷	۱	۳۳/۳	۳	۱۰۰
بسیار بزرگ	۴۹	۷۰	۲۱	۳۰	۷۰	۱۰۰
بزرگ	۶۹	۶۶/۳	۳۵	۳۳/۷	۱۰۴	۱۰۰
متوسط	۳۴	۷۳/۹	۱۲	۲۶/۱	۴۶	۱۰۰
جمع کل	۱۵۴	۶۹/۱	۶۹	۳۰/۹	۲۲۳	۱۰۰

بر اساس آمار و ارقام جدول شماره ۱، از مجموع ۲۲۳ دانشگاهی با درجه بسیار بزرگ، ۱۰۴ نفر (۴۶/۶۳ درصد) نفر پاسخ دهنده تعداد ۱۵۴ نفر در پست معاونت پژوهشی و ۶۹ نفر در پست مدیر انتشارات انجام وظیفه می نمایند. که از این تعداد ۳ نفر (۱/۳۵ درصد) در واحدهای دانشگاهی با درجه جامع، ۷۰ نفر (۳۱/۴ درصد) در واحدهای

جدول ۲: دیدگاه پاسخ دهندگان در رابطه مجرای چاپ و نشر کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی

جمع کل	بسیار زیاد		زیاد		تا حدودی		کم		بسیار کم		
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
۱۰۰	۲۲۳	۴/۹	۱۱	۲۲/۹	۵۱	۲۰/۶	۴۶	۳۲/۷	۷۳	۱۸/۸	رضایت از چاپ کتاب توسط سازمان مرکزی
۱۰۰	۲۲۳	۱۵/۷	۳۵	۳۴/۱	۷۶	۱۳/۵	۳۰	۲۳/۳	۵۲	۱۳/۵	رضایت از چاپ کتاب توسط واحدهای دانشگاهی
۱۰۰	۲۲۳	۹	۲۰	۲۲/۹	۵۱	۱۶/۶	۳۷	۳۱/۴	۷۰	۲۰/۲	رضایت از چاپ کتاب توسط ناشران خصوصی

بر اساس آمار و ارقام جدول شماره ۲، از مجموع ۲۲۳ نفر پاسخ دهنده ۴۲ نفر (۱۸/۸ درصد) به میزان بسیار بزرگ، ۷۳ نفر (۳۲/۷ درصد) به میزان زیاد، ۴۶ نفر (۲۰/۶ درصد) تا حدودی، ۵۱ نفر (۲۲/۹ درصد) به میزان کم و ۱۱ نفر (۴/۹ درصد) به میزان بسیار کم از چاپ کتاب توسط سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی ابراز رضایت کرده اند. این در حالی است که ۳۰ نفر (۱۳/۵ درصد) به میزان بسیار زیاد، ۵۲ نفر (۲۳/۳ درصد) به میزان زیاد، ۷۶ نفر (۳۴/۱ درصد) تا حدودی، ۳۵ نفر (۱۵/۷ درصد) به میزان کم و ۳۰ نفر (۱۳/۵ درصد) به میزان بسیار کم از چاپ کتاب توسط واحدهای دانشگاهی خود بوده اند. با این حال ۴۵ نفر (۲۰/۲ درصد) به میزان زیاد، ۷۰ نفر (۳۱/۴ درصد)

به میزان زیاد، ۳۷ نفر (۱۶/۶ درصد) تا حدودی، ۵۱ نفر بسیار کم رضایت خود را از چاپ کتاب توسط ناشران (۲۲/۹ درصد) به میزان کم و ۲۰ نفر (۹ درصد) به میزان خصوصی اعلام داشته اند.

جدول ۳: توجه به تأثیر انتشار کتاب بر وضعیت دانشگاه آزاد اسلامی از لحاظ کمی و کیفی

	بسیار زیاد		زیاد		تا حدودی		کم		بسیار کم		جمع کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
قابل مقایسه بودن انتشارات دانشگاه آزاد اسلامی با سایر مراکز دانشگاهی از لحاظ کیفی	۵۱	۲۲/۹	۱۱۸	۵۲/۹	۲۱	۹/۴	۲۶	۱۱/۷	۷	۳/۱	۲۲۳	۱۰۰
توجه به انتشار کتاب به عنوان یک شاخص کمی	۹۰	۴۰/۴	۸۶	۳۸/۶	۱۱	۴/۹	۳۰	۱۳/۵	۶	۲/۷	۲۲۳	۱۰۰
توجه به انتشار کتاب به عنوان یک شاخص کیفی	۱۰۲	۴۵/۷	۸۲	۳۶/۸	۷	۳/۱	۲۶	۱۱/۷	۶	۲/۷	۲۲۳	۱۰۰
تأثیر انتشار کتاب بر ارتقاء علمی دانشگاه آزاد اسلامی	۷۹	۳۵/۴	۹۸	۴۳/۹	۱۵	۶/۷	۲۲	۹/۶	۹	۴	۲۲۳	۱۰۰

کمی مورد تایید قرار داده اند. در رابطه با انتشار کتاب به عنوان یک شاخص کیفی نیز ۱۰۲ نفر (۴۵/۷ درصد) به میزان زیاد، ۸۲ نفر (۳۶/۸ درصد) به میزان زیاد، ۷ نفر (۳/۱ درصد) تا حدودی، ۲۶ نفر (۱۱/۷ درصد) به میزان کم و ۶ نفر (۲/۷ درصد) به میزان بسیار کم با این موافق بوده اند. ضمن آنکه تأثیر انتشار کتاب بر ارتقاء علمی دانشگاه آزاد اسلامی نیز توسط ۷۹ نفر (۳۵/۴ درصد) به میزان بسیار زیاد، ۹۸ نفر (۴۳/۹ درصد) به میزان زیاد، ۱۵ نفر (۶/۷ درصد) تا حدودی، ۲۲ نفر (۹/۶ درصد) به میزان کم و ۹ نفر (۴ درصد) به میزان بسیار کم مورد تایید قرار گرفته است.

بر اساس آمار و ارقام جدول شماره ۳، از مجموع ۲۲۳ نفر پاسخ دهنده ۵۱ نفر (۲۲/۹ درصد) به میزان بسیار بزرگ، ۱۱۸ نفر (۵۲/۹ درصد) به میزان زیاد، ۲۱ نفر (۹/۴ درصد) تا حدودی، ۲۶ نفر (۱۱/۷ درصد) به میزان کم و ۷ نفر (۳/۱ درصد) به میزان بسیار کم انتشار کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی را از لحاظ کمی و کیفی با سایر مراکز دانشگاهی کشور قابل مقایسه دانسته اند. بر همین اساس ۹۰ نفر (۴۰/۴ درصد) به میزان بسیار زیاد، ۸۶ نفر (۳۸/۶ درصد) به میزان زیاد، ۱۱ نفر (۴/۹ درصد) تا حدودی، ۳۰ نفر (۱۳/۵ درصد) به میزان کم و ۶ نفر (۲/۷ درصد) به میزان بسیار کم توجه به انتشار کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی را به عنوان شاخص

جدول ۴: عوامل تأثیر گذار بر افزایش کمی و کیفی چاپ و نشر کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی

	بسیار زیاد		زیاد		تا حدودی		کم		بسیار کم		جمع کل	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
پاداش‌های نقدی	۹۶	۴۳	۸۱	۳۶/۳	۱۴	۶/۳	۲۸	۱۲/۶	۴	۱/۸	۲۲۳	۱۰۰
تشویق‌های کتبی	۷۲	۳۲/۳	۸۴	۳۷/۷	۲۰	۹	۳۵	۱۵/۷	۱۲	۵/۴	۲۲۳	۱۰۰
تشویق‌هایی از قبیل ارتقاء گروه شغلی	۷۵	۳۳/۶	۷۸	۳۵	۳۲	۱۴/۳	۲۰	۹	۱۸	۸/۱	۲۲۳	۱۰۰
جشنواره‌های کتاب	۸۶	۳۸/۶	۸۰	۳۵/۹	۱۸	۸/۱	۲۹	۱۳	۱۰	۴/۵	۲۲۳	۱۰۰
تشویق کتب برگزیده	۹۲	۴۱/۳	۷۹	۳۵/۴	۱۹	۸/۵	۲۵	۱۱/۲	۸	۳/۶	۲۲۳	۱۰۰
برگزاری دوره‌های ضمن خدمت	۷۲	۳۲/۳	۸۵	۳۸/۱	۱۹	۸/۵	۳۳	۱۴/۸	۱۴	۶/۳	۲۲۳	۱۰۰

میزان بسیار زیاد، ۸۰ نفر (۳۵/۹ درصد) به میزان زیاد، ۱۸ نفر (۸/۱ درصد) تا حدودی، ۲۹ نفر (۱۳ درصد) به میزان کم و ۱۰ نفر (۴/۵ درصد) به میزان بسیار کم بر این اعتقادند که برگزاری جشنواره‌های کتاب می‌تواند بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب تأثیر داشته باشد. از جانب دیگر ۹۲ نفر (۴۱/۳ درصد) به میزان بسیار زیاد، ۷۹ نفر (۳۵/۴ درصد) به میزان زیاد، ۱۹ نفر (۸/۵ درصد) تا حدودی، ۲۵ نفر (۱۱/۲ درصد) به میزان کم و ۸ نفر (۳/۶ درصد) به میزان بسیار کم تشویق کتب برگزیده را بر انتشار کمی و کیفی کتاب مؤثر دانسته‌اند. از سوی دیگر در رابطه با تأثیر برگزاری دوره‌های ضمن خدمت بر افزایش کمی و کیفی تألیف کتاب نیز ۷۲ نفر (۳۲/۳ درصد) به میزان بسیار زیاد، ۸۵ نفر (۳۸/۱ درصد) به میزان زیاد، ۱۹ نفر (۸/۵ درصد) تا حدودی، ۳۳ نفر (۱۴/۸ درصد) به میزان بسیار کم و ۱۴ نفر (۶/۳ درصد) به میزان بسیار کم این موضوع را مورد تأیید قرار داده‌اند.

بر اساس آمار و ارقام جدول شماره ۴، از مجموع ۲۲۳ نفر پاسخ دهنده ۹۶ نفر (۴۳ درصد) به میزان بسیار زیاد، ۸۱ نفر (۳۶/۳ درصد) به میزان زیاد، ۱۴ نفر (۶/۳ درصد) تا حدودی، ۲۸ نفر (۱۲/۶ درصد) به میزان کم و ۴ نفر (۱/۸ درصد) به میزان بسیار کم پرداخت پاداش‌های نقدی بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب مؤثر دانسته‌اند. در رابطه با تأثیر امتیازات و تشویقات کتبی بر افزایش انتشار کمی و کیفی کتاب نیز ۷۲ نفر (۳۲/۳ درصد) به میزان بسیار زیاد، ۸۴ نفر (۳۷/۷ درصد) به میزان زیاد، ۲۰ نفر (۹ درصد) تا حدودی، ۳۵ نفر (۱۵/۷ درصد) به میزان کم و ۱۲ نفر (۵/۴ درصد) با این موضوع موافق بوده‌اند. از سوی دیگر و در خصوص تأثیر تشویق‌هایی از قبیل ارتقاء گروه شغلی بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب، ۷۵ نفر (۳۳/۶ درصد) به میزان زیاد، ۷۸ نفر (۳۵ درصد) به میزان زیاد، ۳۲ نفر (۱۴/۳ درصد) تا حدودی، ۲۰ نفر (۹ درصد) به میزان کم و ۱۸ نفر (۸/۱ درصد) به میزان بسیار کم این موضوع را مورد تأیید قرار داده‌اند. بر همین اساس ۸۶ نفر (۳۸/۶ درصد) به

جدول ۵: مقایسه میانگین میزان مطلوبیت چاپ و نشر کتاب در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی

آزمون فرضیه اول					
آماره T	درجه آزادی	مقدار p	اختلاف میانگین	سطح اطمینان	
				پایین	بالا
۹۹/۳۳۷	۲۲۲	۰۰۰	۲/۵۹۳۷	۲/۵۴۲۲	۲/۶۴۵۱

بر اساس آمار و اطلاعات جدول شماره ۵، با توجه به اینکه t به دست آمده (۹۹/۳۳۷) از $t = 1/64 = 1/64$ بزرگتر است و کران بالا (۲/۶۴۵۱) و کران پایین (۲/۵۴۲۲) نیز صفر نمی باشد، بنابراین H_0 رد می شود و با ۹۵٪ اطمینان می توان گفت معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی وضعیت انتشار کتاب در این دانشگاه را مطلوب می دانند.

جدول ۶: مقایسه میانگین سیاست های حمایتی و تشویقی بر نشر کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی

آزمون فرضیه دوم					
آماره T	درجه آزادی	مقدار p	اختلاف میانگین	سطح اطمینان	
				پایین	بالا
۸۹/۵۱۲	۲۲۲	۰۰۰	۲/۴۹۷۵	۲/۴۴۲۵	۲/۵۵۲۶

در جدول شماره ۶ نیز مشاهده می شود، t به دست آمده (۸۹/۵۱۲) از $t = 1/64 = 1/64$ بزرگتر است و کران بالا (۲/۵۵۲۶) و کران پایین (۲/۴۴۲۵) نیز صفر نمی باشد، بنابراین H_0 رد می شود و با ۹۵٪ اطمینان می توان گفت از دیدگاه معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات، انتشار کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی از شرایط مطلوبی برخوردار است.

جدول ۷: مقایسه میانگین مسائل مربوط به فرآیند داوری کتاب در واحدهای دانشگاه آزاد اسلامی

آزمون فرضیه سوم					
آماره T	درجه آزادی	مقدار p	اختلاف میانگین	سطح اطمینان	
				پایین	بالا
۸۹/۵۱۲	۲۲۲	۰۰۰	۲/۴۹۷۵	۲/۴۴۲۵	۲/۵۵۲۶

بر اساس آمار و اطلاعات جدول شماره ۷، با توجه به این که t به دست آمده (۵۵/۹۱۵) از $t = 1/64 = 1/64$ بزرگتر است و کران بالا (۱/۴۹۸۲) و کران پایین (۱/۳۹۶۲) نیز صفر نمی باشد، بنابراین H_0 اثبات و با ۹۵٪ اطمینان می توان گفت معاونین پژوهشی و مدیران انتشارات، از وضعیت داوری کتب رضایت ندارند.

بحث و نتیجه گیری

آثار علمی ارزشمند صورت گرفته است، انتظار می‌رود در آینده نزدیک تألیف و انتشار کتاب علمی در این دانشگاه با رویکردی صرفاً علمی به جایگاه قابل توجهی دست یابد.

دیگر نتیجه این تحقیق نشان می‌دهد که پاسخ دهندگان انواع تشویق را بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب مورد تأیید قرار داده‌اند. به عقیده آنان پرداخت پاداش نقدی و هم‌چنین تشویق‌هایی از قبیل ارتقاء شغلی می‌تواند بر افزایش کمی و کیفی انتشار کتاب مؤثر باشد. اگر چه پاداش‌هایی از این قبیل تأثیر غیر قابل انکاری بر ترغیب و تشویق افراد به تألیف و چاپ کتاب دارد، با این حال چنین به نظر می‌رسد که علاوه بر تشویق‌های مادی، ایجاد انگیزه‌های غیر مادی از قبیل توجه ویژه به شأن و منزلت مؤلف، تلاش برای شناساندن وی به جامعه علمی... نیز می‌تواند انگیزه تألیف و انتشار کتاب را در بین اعضای هیأت علمی دانشگاه‌ها از جمله دانشگاه آزاد اسلامی فراهم سازد

یکی از مهم‌ترین نتایج این تحقیق که به نوعی یک مشکل عام برای اکثر مراکز دانشگاهی کشور به شمار می‌رود، موضوع فرآیند داوری آثار علمی به ویژه کتاب است. نارضایتی از تأخیر در ارائه نتیجه ارزیابی از سوی داوران، نارضایتی از میزان حق الزحمه داوری. از جمله نکاتی است که در پاسخ‌های ارائه شده از سوی جامعه آماری کاملاً محسوس است. قدر مسلم، مشکلاتی از این قبیل نه تنها فرآیند نشر را با مشکل مواجه می‌سازد، بلکه موجب می‌شود مؤلف به دلیل تأخیر فراوان شوق و انگیزه خود را برای تألیف آثار جدید از دست بدهد و یا اینکه به طور کامل از نگارش آثار جدید منصرف شود. در مجموع نتایج به دست آمده از این تحقیق به تحقیق شیک، (۱۹۹۸)، چاکوا، (۱۹۹۶)، باگز، (۲۰۰۵) و اوصیا، (۱۳۸۴) نزدیک است. بنابراین فراهم آوردن بستر مناسب برای تألیف و چاپ آثار علمی نه تنها می‌تواند موجب تشویق و ترغیب مؤلفان شود بلکه زمینه را برای پویایی صنعت نشر کتاب دانشگاهی نیز فراهم خواهد ساخت. با توجه به این که

چنان چه بیش از این نیز بدان اشاره شد نشر کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی به عنوان یک شاخص کمی و کیفی در راستای توسعه علمی این دانشگاه مورد توجه ویژه قرار گرفته است، که اتخاذ سیاست‌های حمایتی و تشویقی در چند سال اخیر نشان از این توجه دارد. در حال حاضر اعضای هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی، آثار علمی خود در قالب کتاب را از سه مجرا به چاپ می‌رسانند که نتایج این تحقیق نشان می‌دهد: معاونین و مدیران انتشارات با میانگین بالای ۵۰ درصد نسبت به چاپ کتاب توسط سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی و هم‌چنین ناشران خصوصی نظر مثبت دارند. چنین به نظر می‌رسد واگذار نمودن فرآیند چاپ و انتشار کتب اعضای هیأت علمی از کانال سازمان مرکزی و ناشران خصوصی، مشکلات مربوط به ساز و کار نشر را برای واحدهای دانشگاهی تسهیل نموده و عدم درگیری با مسائل و مشکلات این فرآیند دلیل قانع‌کننده‌ای برای تمایل به انتشار کتاب از کانال‌های دیگر به غیر از واحدهای دانشگاهی است. درگیر شدن واحدهای دانشگاهی با مسائل مربوط به عقد قرارداد با مؤلف و ناشر و هم‌چنین پیگیری امور مربوط به دریافت شابک و فیپا از جمله مسائلی است که تمایل به واگذاری چاپ و نشر کتاب به مجاری دیگر به غیر از واحد دانشگاهی را افزایش می‌دهد.

اگر چه دیدگاه پاسخ دهندگان نشان از نظر مثبت آنان به کمیت و کیفیت مطلوب انتشار کتاب در دانشگاه آزاد اسلامی دارد، اما مسلم است که در شرایط رقابتی، کیفیت کتب انتشار یافته باید بر کمیت آنان ارجحیت داشته باشد. آثار علمی از جمله کتاب، زمانی می‌توانند باعث ارتقاء جایگاه یک مؤسسه آموزشی شوند که نظر مثبت و استقبال جامعه مخاطب خود را فراهم سازد و به عنوان یک منبع درسی یا کمک‌درسی در میان مؤسسات آموزش عالی داخل یا حتی خارج از کشور مورد توجه قرار گیرند. با توجه به این که در سالیان اخیر از سوی سازمان مرکزی دانشگاه آزاد اسلامی اقدامات بایسته‌ای در راستای تألیف

- آذرنک، ع. (۱۳۷۸). *شمه ای از انتشار کتاب در ایران*. تهران: نشر کتابدار.
- آذرنک، ع. (۱۳۸۱). *مبانی نشر کتاب*. تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه ها (سمت).
- اوصیاء، ف. ب. (۱۳۸۴). *بررسی وضعیت نشر و توزیع کتاب در استان مازندران طی سال های ۱۳۸۲-۱۳۸۷*، پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، دانشکده علوم انسانی.
- حری، ع. (۱۳۸۱). *نقش نظام آموزشی در توسعه کمی و کیفی نشر، نشریه نامه فرهنگ، شماره ۴۴*.
- Ahmed, S. R. (1998). *Book publishing in Pakistan*. Pakistan Library Bulletin, 20(1), 1 – 32
- Boggs, J. S. (2005). *The geographical of competitive advantage and specialization among book publishing houses in Frankfurt-am-Main and Berlin*. Ph.D. Dissertation, University of California
- Publishing in Scotland (1997). *Revealing the wealth of the industry*. Scottish Publishers Association, Edinburgh, Library Review, 46(7), 509-523.
- Roger, S. (1989). *The elaboration of school textbooks: Methodological guide*. UNESCO
- تاکنون مسائل و مشکلات حوزه نشر در مراکز دانشگاهی مورد بررسی علمی قرار نگرفته است لذا پیشنهاد می شود این موضوع در سطح وسیع تر مورد مطالعه قرار گیرد.
- از آنجا که یکی از راهکارهای شناسایی مسائل و مشکلات نشر کتاب دانشگاهی، تبادل نظر میان صاحب نظران حوزه نشر می باشد، پیشنهاد می شود با برگزاری نشست های تخصصی و همایش های هدفمند، نسبت به بررسی موضوع اقدام شود.
- با توجه به کمبود تحقیقات علمی کافی پیرامون وضعیت نشر کتاب و مسائل و مشکلات مرتبط با آن به ویژه پس از پیروزی انقلاب اسلامی، پیشنهاد می شود کارشناسان و صاحب نظران از جمله متخصصین کتابداری اهتمام بیشتری در این رابطه داشته باشند.
- بررسی وضعیت نشر کتاب در مراکز دانشگاهی و جایگاه آن در نظام نشر کشور از طریق همایش ها و سمینارهای تخصصی.
- تدوین سیاست های کلی با در نظر گرفتن شاخص های ملی و بین المللی در راستای تألیف و نشر کتب علمی سودمند.

یادداشت ها

- 1- Roger
- 2- Sheikh
- 3- CHakva
- 4- publishing hn Scotland
- 5- Boggs

منابع: